

*Tomka Miklós: A legvallásosabb ország?
Vallásosság Szatmárban, Erdélyben, Romániában.*

(Pázmány Társadalomtudomány 1.)

Budapest – Piliscsaba, PPKE BTK Szociológia Intézet 2005, 176 oldal

Provokatív és izgalmas már a címben szereplő felvetés is: ugyan milyen értelemben, milyen adatok alapján fogalmazható meg az a kérdésként is állító cím, miszerint Románia lenne a legvallásosabb ország? Ezen belül netán Erdély vagy Szatmár?

A *Pázmány Társadalomtudomány* sorozat keretében elsőként napvilágot látott kötet szerzője, a vallásszociológus Tomka Miklós, hiánypótló munka megírására vállalkozott. A Romániára, és ezen belül is Erdélyre vonatkozó meglevő vallásszociológiai szakirodalom mozaikszerű, az egy-egy részproblémára koncentrált tanulmányok jellemzik. Tomka kötetének megjelenéséig hiányzott az átfogó, a vallást, a vallásosságot, az egyházak jelentőségét a mai román társadalomban vizsgáló elemzés.

A munka tartalmilag három nagy egységre és négy fejezetre tagolódik. A Szerző a romániai vallásosságról rendelkezésre álló adatsorok európai kontextusban történő értelmezésén keresztül, a vizsgálat fókuszának folyamatos szűkítésével, a román társadalom felekezeti sajátosságainak és a vallásosság jellemzőinek áttekintésétől jut el a felekezeti törésvonalak mentén kirajzolódó tendenciák elemzéséhez, hogy azután egy egyházmegye helyzetére koncentráljon. Mindezt igen gazdag empirikus bázis alapján teszi: elsődlegesen hat, különböző időpontban és mélységben folytatott kutatás eredményeire támaszkodik. A romániai vallási helyzet empirikus adatok alapján történő bemutatása nem szorítkozik leíró összegzésre (jóllehet már ez is hiánypótló lenne). Az eredmények értelmezhetőségét megkönnyítendő mindvégig él az összehasonlítás eszközével, míg a vallási élettel kapcsolatos elméletek kontextuális keretként történő felhasználása az átalakulóban levő romániai vallásosság mélyebb és pontosabb megértését szolgálja.

A romániai társadalmat és vallásosságot bemutató első rész alaptétele igenlő választ látszik adni a címben szereplő kérdésre: ebben a társadalomban a vallásosság legtöbb kifejeződése és megnyilvánulása általánosabban van jelen, mint Európa más országáiban. Az elemzés egy következő szintjén a hagyományos és a modern vallásosság, illetve a keleti és a nyugati kereszténység alapvető különbségeinek lajstromozása képezi a munka talán legérdekesebb részét. És az igenlő válasz látszólagos egyértelműségével kapcsolatos dilemmák is felvillannak: miközben a Szerző megállapítja, hogy a vallási hagyománynak a mai romániai kultúrába való beágyazottsága alapvető fontosságú tény – amit az is alátámaszt, hogy Romániában a magukat nem vallásosnak vallók többsége is hiszi, elfogadja a vallási tanítás fontos tételeit és részt vesz az egyéni és közösségi vallásgyakorlatokban –, ez a vallásértelmezés egy, az európai országok vallásosságától eltérő felfogással való szembesülésig kalauzolja az olvasót. Ilyenek például a túlvilági élettel kapcsolatos kérdések: míg az európai országokban a megkérdozettek 15–30

százaléka hisz a túlvilágban, a mennyben vagy a pokolban, Romániában ez az arány 55–70 százalékra tehető.

A második részben Erdélyre vonatkozó adatok felekezeti, illetve etnikai törésvonalak mentén történő komparatív elemzését találjuk, amelyen belül a Szerző külön fejezet szentel a szatmári római katolikus egyházmegye helyzetének. A keleti és nyugati kereszténység eltérő vallásosság-felfogásához szolgáltat adalékokat a második rész első alegysége. Míg általánosságban megállapítható, hogy az ortodox-katolikus-protestáns egyházakhoz tartozók hasonló arányban hisznek az egyes hittételekben, tanításokban és hagyományokban (eltérés mindössze abban mutatkozik, hogy az ortodoxok között egy árnyalattal magasabb a hívők aránya, különösen a nem hivatalos hiedelmek terén), számos kérdésben – így például a kommunista időszak megítélésében – az egyes felekezetek hívei gyökeresen eltérő nézőpontokat képviselnek. E rész második alegységében Tomka tovább szűkíti a vizsgálati léptéket. A Szatmárra és Máramarosra, ezen belül is különösen a katolikus felekezethez tartozó hívek, illetve ezen egyház intézményeinek és kezdeményezéseinek vizsgálatára fókuszáló elemzés vázlatos áttekintését nyújtja a helyi közösségek, a helyi társadalom irányából az egyház felé megfogalmazódó igényeknek és a lokális egyházi struktúrák erre adott válaszkísérleteinek. Ezen a ponton némi hiányérzete is támad az olvasónak: míg az előző fejezetek alapján a makroszinten kiütőköző jellemzők mélyebb kibontását várná, több kérdést szinte csak jelzésként, felvetésként érint a Szerző.

A jelenlegi helyzet elemzésére alapozva, de azon túlmutatóan a kötet zárófejezete perspektivikus összegzése a változások várható tendenciáinak, elsősorban az egyén és a társadalom átformálódó viszonyát, a kulturális pluralizálódás fokozódását, valamint a vallás társadalmi szerepének átalakulását állítja középpontba. Ezen a ponton szubjektív fordulatot vesz az írás: az egyházak és a vallás jövőbeli kihívásait felvillantó fejezet feladatcentrikus problémakatalógusa azt az utat is jelezheti, amelyen a társadalmi átalakulás folyamatában a romániai egyházaknak a megújulás érdekében járniuk kell(ene).

Miközben a Szerző a címben szereplő provokatív kérdéshez hasonló megdöbbentő, továbbgondolásra és vitatkozásra alkalmas válaszokkal szembesíti az olvasót a romániai vallásosság helyzetéről, megannyi kérdést tudatosan nyitva hagy. A rendkívül tömör, helyenként már-már vázlatos munka ugyanakkor a romániai, és ezen belül az erdélyi vallásossággal kapcsolatos vallásszociológiai kutatások megalapozásaként tekinthető, amely egyben új vizsgálódások irányait is kijelöli.